

ПРАДМОВА

Неадкладнай задачай нашых моваведаў з'яўляецца складанне рэгіянальных слоўнікаў рознага тыпу, каб на аснове іх у далейшым падрыхтаваць поўны слоўнік беларускіх народных гаворак. Значным дасягненнем дыялектолагаў можна лічыць актыўны збор, сістэматызацыю і лексікаграфічную апрацоўку мясцовай лексікі, якая здаўна бытуе ў народным асяроддзі на правах рэгіянальных норм.

На жаль, у нас яшчэ недастаткова вывучаны ў лінгвістычных адносінах фальклорны эпас, у якім захаваліся цікавыя дыялектныя словы і формы. Іх не заўсёды ўдаецца зафіксаваць сёння ў вясковых населеных пунктах з-за нівеліроўкі, а часта і сцірання дыялектных адрозненняў пад уплывам беларускай літаратурнай мовы. Каштоўнасць фальклорнага матэрыялу павышаецца яшчэ і тым, што ён бярэ свой пачатак з глыбокай старажытнасці, ствараўся і беражліва захоўваецца не адным пакаленнем з характэрным для яго мясцовым вымаўленнем у кожным канкрэтным выпадку. Фальклорная лексіка значна дапаўняе лексічнае багацце сучасных беларускіх народных гаворак.

Асабліва вызначаецца ў гэтых адносінах Гомельшчына, у склад якой уваходзіць значная частка Усходняга Палесся, дзе бытавалі і бытуюць сярод вясковага насельніцтва самабытныя фальклорныя матывы, якія захоўваюць разнастайнасць і спецыфіку гутарковага слова.

Другой немалаважнай крыніцай адлюстравання рэгіянальнага моўнага каларыту з'яўляюцца творы беларускай мастацкай літаратуры, у якіх пісьменнікі найчасцей карыстаюцца мясцовай лексікай у стылістычных мэтах, асабліва пры характарыстыцы мовы персанажаў. Сярод твораў гэтага тыпу творы пісьменнікаў, што паходзяць з Гомельшчыны, займаюць асобнае месца. У іх найбольш поўна прадстаўлена дыялектная лексіка, недастаткова зафіксаваная існуючымі слоўнікамі.

Укладальнікі слоўніка паставілі сваёй задачай стварыць лексікаграфічную працу камбінаванага тыпу на аснове фальклорных матэрыялаў, запісаных на тэрыторыі Гомельшчыны ў дарэвалюцыйны і савецкі час, а таксама твораў беларускіх пісьменнікаў, што паходзяць з гэтага кутка Беларусі. Ад існуючых слоўнікаў ён адрозніваецца не толькі тым, што ў ім сістэматызаваны і лексікаграфічна апрацаваны многія новыя лексемы, але і, гэта галоўнае, вызначэннем яго рэстравай часткі. У слоўнік не ўключаліся словы, змешчаныя ў нарматыўных лексікаграфічных крыніцах без памет абласное, размоўнае, прастамоўнае, устарэлае.

Даволі складанай праблемай для ўкладальнікаў слоўніка было вызначэнне рэгіянальнай лексікі ў беларускай мастацкай літаратуры, дзе нярэдка цяжка сказаць, якое слова ўведзена пісьменнікам з народнай мовы, а якое можна лічыць яго ўласным новаторам. Каб вызначыць рэгіянальную спецыфіку такіх лексем, яны, як правіла, супастаўляліся з фальклорнымі запісамі і дыялектнымі матэрыяламі Гомельшчыны.

Увогуле пры адборы рээстравай лексікі ўкладальнікам слоўніка давля-лося кіравацца наступнымі прынцыпамі: уключаць словы, якія адроз-ніваюцца ад літаратурных каранёвым саставам (*гэйкнуць* — крыкнуць, *дуйка* — мяцеліца, *дзявічкі* — вяхоркі); семантычнай структурай (*ад-дзел* — атрад, *дзяжка* — лыка, *дружына* — муж, *зарагацець* — заір-жаць); словаўтваральнымі (*аблік* — улік, *абрадзіць* — нарадзіць, *агі-цірнік* — агітатар, *гарац* — гарнец, *грыбавік* — грыбнік, *зачаць* — па-чаць); марфалагічнымі (*брыва ж.* — брыво н., *гарно н.* — горан м., *дзіва ж.* — дзіва н., *дэпеш м.* — дэпеша ж., *закус м.* — закуска ж., *зграй м.* — зграя ж., *змярканак м.* — змярканне н.) і акцэнтацыйнымі асаблівасця-мі (*бахон* — бóхан, *вясёла* — весела, *гóршычк* — гаршчóк, *дáляй* — да-лёў, *дзянны* — дзённы, *дурнóта* — дурнатá, *запáлка* — запéчак). Усяго ў слоўніку налічваецца каля 3500 рээстравых слоў.

Усе лексемы размешчаны ў алфавітным парадку з захаваннем пра-вапісу арыгіналаў (у матэрыялах з мастацкай літаратуры) і перадачай іх згодна з правапіснай сістэмай сучаснай беларускай літаратурнай мо-вы (у фальклорных запісах), але з паралельным напісаннем у дужках у мясцовым вымаўленні.

Кожнае рээстравае слова забяспечана граматычнай, а калі неаб-ходна, і спецыяльнай паметай, пасля чаго падаецца яго значэнне.

Што датычыць абсалютных сінонімаў (лексічных, словаўтвараль-ных і марфалагічных), то яны афармляюцца самастойнымі слоўнікавы-мі артыкуламі, але тлумачацца толькі адзін раз там, дзе ўпершыню су-стракаюцца ў рээстравай частцы слоўніка. У канцы слоўнікавага арты-кула прыводзяцца параўнальныя сінанімічныя пары.

Тлумачэнне фразеалагізмаў падаецца пры апорным слове. Скажам, рээстравае слова *даць* ужываецца не толькі самастойна, але і як апор-нае слова ў спалучэннях *даць дыбка*, *даць жару*, *даць загуды*, *даць ляшча* (*плескача*), *даць нырца*, *даць працуханца*. Такі ж прынцып захаваны і пры падачы ў рээстравай частцы слоўніка ўстойлівых спалучэн-няў.

Рээстравыя словы, іх значэнні, фразеалагізмы і устойлівыя спалу-чэнні ілюструюцца прыкладамі іх ужывання ў фальклорных і мастацкіх тэкстах. І толькі ў некаторых выпадках цытуемыя ўрыўкі з этнаграфіч-ных матэрыялаў адсутнічаюць, бо неабходныя словы не забяспечаны імі або растлумачаны на рускай мове.

Ілюстрацыйны матэрыял суправаджаецца пашпартызацияй, а пасля кожнай фальклорнай цытаты прыводзіцца назва вёскі, дзе быў запіса-ны матэрыял.

Ва ўсіх ілюстрацыях да рээстравых слоў захаваны асаблівасці мяс-цовага вымаўлення і правапісу, за выключэннем кантэкстаў з дарэвал-юцыйных выданняў, у якіх літара **Ѣ** заменена літарай *е*, **ѣ** у канцы слоў апушчаны.

У стварэнні слоўніка прынялі удзел: У. В. Анічэнка («Прадмова», А—З), В. А. Горленка (Л—П), Л. І. Злобін (Р—Я), Д. А. Лявончанка (І—К).

Укладальнікі слоўніка шчыра ўдзячныя рэцэнзентам — кандыда-там філалагічных навук А. К. Малюку, Я. М. Рамановіч і А. І. Чабя-рук за іх каштоўныя парады і пажаданні, накіраваныя на паліпшэнне зместу гэтай працы.